

GELENEKSEL KADIN GIYİMİ KESİM TEKNIĞİNDE MODANIN ETKİSİ

Yüksel Şahin*

GİRİŞ

Bu makalede, 19. Yüzyılda Batı modalarının geleneksel kadın giyimine etkilerine değinilerek, kesim ve dikimde bunların uygulanması için geliştirilen yöntemler ele alınmaktadır.

Çalışmanın bulgusu gelenekselden moda olana geçişte, giysilerin bir geçiş dönemi yaşamış olduğudur. Bulgu, alan araştırmalarında başvurulan teknik çizim yöntemi ile elde edilmiştir. Batılılaşma dönemi giysilerinde görülen form ve biçim değişikliklerini doğrudan ve en gerçekçi bir şekilde anlamamıza yardımcı olan teknik çizim yönteminde; giysilerin bire bir kalıpları çıkartılmakta ve 5/1 ölçeğinde küçültülmektedir.

Geleneksel giysilerin dikiş kalıplarının çıkartılmasında başvurulan bu teknik kumaşlar, kesim-biçim yöntemleri ve geleneksel giyim kültürü hakkında bilgi edinilmesini sağlayan olanaklar sunmaktadır.

Geleneksel kültürün maddi ve manevi yanlarıyla bir bütün halinde ele alınması gerektiğini belirten Sürür'e göre; geleneksel giyim aslında "geleneksel kültürün" bir parçasıdır (1983: 5). Buna göre geleneksel yaşam biçimlerini sürdüren topluluklar doğal olarak giyim tarzlarını da sürdürmüşlerdir. Bu nedenle de geleneksel giysiler fazla bir değişime uğramadan yüzyıllardır değişmeyen bir "biçim" anlayışında olmuşlardır.

Ancak, endüstri devriminin getirdiği yenilikler özellikle tekstil üretiminde hızlı

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Moda ve Tekstil Tasarım Bölümü,

teknolojik olanaklar sununca değişim kaçınılmaz olmuştur. El ile üretime karşılık çok daha fazla seçenek sunan ve birbirinden cazip tasarımlarla pazar oluşturan Batı tekstilleri ve yeni modalar merakla talep edilmiştir. Ülkemizde 19. Yüzyıldan itibaren talep edilen moda, geleneksel giyim tarzları üzerinde oldukça etkili olmuştur (Şahin, 2010).

Başka bir yaşam kültürünün izlerini taşıyan modalara uygun giysiler terziler tarafından dikilmişlerdir. Giysiler ilk başlarda geleneksel öğretilerde giyinen kadınların merak ve ilgilerine uygun hale getirilmek için yeni “icat”larla yorumlanmışlardır. Teknik çizim verileri bu “icat”ları göstermektedir. Geleneksel terzilerin, giysilere müdahaleleri olarak yorumladığımız “icat”larda, ayrıca müşterinin, ailesinin, çevresinin ve toplumsal öğretilerin etkisi olduğu düşünülmektedir. Söz gelimi giysilerin darlığı, belin ve basen kavisinin ortaya çıkması, saçların topuz yapılmasını gerektiren yaka kesimleri, çanta kullanma gerekliliği vb. birçok yeni davranış biçimi o dönem kadınları için farklı ve cesur girişimlerdir. Yeni modalardan önerdiği vücuda oturan “küp”lu giysi, aynı zamanda “provalı giysi” anlamına da gelmektedir. Geleneksel terziler, kumaşı biçerken kişinin ölçülerini alarak kesip biçtiklerinden bu yeni kesim biçim ve dikiş tekniği onlar için oldukça farklıdır. Bir kumaşı üç boyutlu hale dönüştürmek anlamına gelen “küp”lu kesimde; kumaş kesilip dikildikten sonra beden üzerinde prova yapılmakta ve bir forma kavuşmaktadır. Bu süreç, geleneksel tarzda kesim ve dikim yapan terziler için zor olmuş olmalıdır. Müşteri için ise farklılık, prova aşamasında ortaya çıkmaktadır. Terzi, öğrendiği veya öğrenmeye çalıştığı “küp”lu kesimi, geleneksel öğretilerde yetişmiş bir kişi üzerinde deneyimleyerek prova etmekte, hataları görmeye çalışmaktadır. Müşteri, aynada kendi bedenine bakmakta ve o dönem için yabancı olunan kesim anlayışının silüetini kavramaya çalışmaktadır*. Modaya uygun giysileri, bu giyim tarzına alışkın olmayan beden ve algılarıyla örtüştürmeye çalışan kadınlar, dönemin moda-magazin dergilerini takip ederek moda giysiler ve tavırlardan haberdar olmuşlardır**.

Geleneksel kadın giysileri genel olarak üçetek entari, kaftan, şalvar, önlük, cepken, yelek vb. giysi parçalarından oluşmaktadır. Yapılmış olan teknik çizim çalışmaları bu giysilerin, hemen hemen birbirine çok benzer bir anlayışta kesilip biçildiğini göstermektedir. “Geometrik kesim” anlayışı adını verdiğimiz bu kesimde bütün parçalar, kare, dörtgen, üçgen ve daireden oluşmaktadır (Şahin, 2004; 197). Belirlediğimiz “geometrik” kesim ve dikiş anlayışı, Türklerin tespit edilebilen en eski giysi örneklerinde de görülmektedir (Sevin 1990: 5). Dar enli tezgâhlarda dokunan kumaşların ziyan edilmemesi için başvurulduğu düşünülen bu kesimde, giysinin temel parçalarının yanı sıra kol, kol altı ve kol oyuğu, göğüs, sırt bombeleri ve kalçada da küçük geometrik parçalardan faydalanılır. Kol hareketi için kol altına “kuş”, kalça genişliğini sağlamak

* Burada silüet ten kasıt, giysinin hatlarıdır. Kuplu giysi bedende nasıl durmalıdır? Şu anda prova edilen giysinin duruşu (ve bedeninin) doğru mu yoksa yanlış mıdır?

** Dönemin dergileri kadınlara ayrıca günlük yaşam, sağlık, beslenme, görgü kuralları, çocuk bakımı vb. konularda bilgiler vermekte ve öneriler sunmaktadır.

içinse “*yen*” ya da “*peş*” adı verilen üçgen parçalar dikilir (Şahin, 2004). Ayrıca şalvar ağındaki kare veya üçgen parça ve bel büzgüsü, bu geniş giyeceğin içinde rahat hareket olanağı tanımaktadır. “*Peş*”li kesim adı da verilen geometrik kesim günümüzde kısmen yaşamaktadır. Bu kesim, 19. Yüzyılda Batılılar tarafından oryantalist bir ilgi ile karşılansa da yüzyıl başlarında yerini yavaş yavaş “*kup*”lu kesim tekniğine bırakmıştır (Mahir, 1998–99: 70).

Kuplu kesimle dikilmiş giysiler doğal olarak öncelikle, Osmanlı Sarayı ve yakın çevresinde yaygınlaşmıştır. Örneğin, takma kollu, önü kapalı boy entarileri, kuyruklu etekler ve kumaşlar Batı etkisini tam olarak yansıtmıştır. Bu dönemde, geleneksel “*peş*”li kesimden farklı olarak ölçüler alınmış, giyecek kişinin üstüne göre dikim yapılmıştır. Giderek yerleşen “*kup*”lu kesim anlayışıyla, bluzlar balenle bele oturtulmuş, takma kabarık kollar kullanılmıştır. Etekler evaze kesimli, parçalı ve uzun ya da kısa kuyruklu yapılmıştır (Görünür 1998–99: 101). Giysilerdeki pililer, bele oturan şalvarlar, korsajlı kısa ceketler tipik Batı etkileri olarak belirmiştir (Tezcan 1998-99: 83). Azınlık terzileri alışkın oldukları bu kesimlerde zorlanmamışlardır. Ancak modaların yaygınlaşması ile Türk kadınları tarafından da talep edilen bu giysileri diken terziler bir miktar bocalama yaşamışlardır. Türk kadınlarının geleneksel öğretilerine uyuşmayan bu giysilerin uygun hale getirilmesi için ya terziler ya da kadınlar modellere müdahale ederek hibrit bir moda yaratmışlardır.

Gerek kuplu kesim tekniklerini henüz bilmeyen terzilerin gerekse kadınların “icat” ettikleri çözüm önerileri bu hibrit yaklaşımların doğmasına neden olmuştur. Bugün müzelerde ve saha araştırmalarında ulaşılabilen giysilerde bu türden rahatsız uygulamalar gözlemlenebilmektedir*. Söz gelimi, kuplu kesimde pratik bir çözüm önerisi olan “pens”in benimsenmesi ve uygulanması kolaylıkla olmamıştır. Pens uygulamaya geçişte plise ve kırmalar bir çözüm önerisi olarak yaygın bir biçimde kullanılmış ve göğüs, sırt yuvarlağının rahatlığı sağlanmıştır. Üst beden giysilerinde kuplu parçalar yerine de uzun pensler uygulanmak istenmiştir. Ancak pensin beli kavrayan doğası hemen kavranamamıştır. Bunun yerine üst beden giysilerinde robalı kesim yapılarak göğüs, bel ve basen arasındaki kavisli bölge, uzun pli kırmalarla rahatlatılmıştır.

Batılılaşmanın kadın modasına etkileri sadece kesim- dikim anlayışında değil aynı zamanda giysilerin süslenmesinde kullanılan malzeme, motif ve kompozisyonlarda da görülmüştür. Kadınlar, bu giysileri geleneksel işlemlerle süslediği gibi Avrupa dantel ve sutaşı gibi malzemelerden yararlanarak süslemişlerdir. Tezcan’a göre giysilerde kullanılan parlak yıldızlı geniş harçlar, sutaşları gibi malzemeler belirgin Batılılaşma etkileridir (1998-99: 83). Çevreleri oyalı, harçlı üçetekler ise gelenekselliğini korumuş, on dokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar aynı biçimde kesilmiş ve dikilmiştir. Entarilerde yeni bir moda olarak ortaya çıkan bindallılar, ağır dival nakış işlemleriyle dönemin süsleme

* Türk İslam Eserleri Müzesi Batılılaşma Dönemi giysileri ve ayrıca Ankara, Konya, Antalya, Samsun, Kastamonu Müzeleri Etnografya Seksiyonlarında bulunan giysiler.

anlayışına uygun motiflerle bezenmişlerdir. Titiz nakış işçiliği bakımından dikkat çeken örnekler olarak beliren Bindallı kadife entarilerin kesim ve dikimi ise aynı temiz işçiliğe sahip değildir. Batı modalarına uygun önü kapalı boy entarisi olan Bindallıları değerli kılan unsur, yine modaaya uygun motiflerle yapılmış nakışlarıdır.

SONUÇ

Giyim modasındaki değişimleri takip eden kadınlar bu giysileri önceleri özel alanda kullanmışlar dışarıya çıkarken sırtlarına bir şey alma gereği duymuşlardır. Yeni modalar giysiye biçim verebilmek için “kup”lu kesim tekniğini zorunlu kılmıştır. 19. Yüzyıl sonu ve 20.y başlarında İstanbul’da bulunan terzilerin bir kısmı azınlıklara hizmet veren terziler olduklarından Batı modalarını uygulamada sorun yaşamamışlardır. Ancak geleneksel dikiş yapan terziler, geleneksel öğretilerinden gelen kesim, dikim anlayışlarından bir anda kurtulamamış ve müşterilerinin istekleri doğrultusunda yeni çözüm önerileri hibrit modeller yaratarak, giysilerin biçim değiştirmesinde bir geçiş dönemi yaşanmasına neden olmuşlardır.

KAYNAKLAR

- Görünür Lale (1998- 99), “Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonunda 19.Yüzyıl Kadın Kıyafetleri- Anıların Aynasında Moda”, *P Dergisi*, S: 12.
- Mahir Banu (1998- 99), “Abdullah Buhari’nin Minyatürlerinde 18.Yüzyıl Osmanlı Kadın Modası”, *P Dergisi*, 12. Sayı.
- Sevin, Nurettin (1990) *On üç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*, Ankara, K.B. Yayınları.
- Sürür, Ayten (1983), *Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri*, İstanbul, Akbank Yayınları.
- Şahin, Yüksel (2004) , “Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan Bir Grup Kaftanın Dikiş Kalıpları ve Anadolu Giysileriyle Benzerlikleri”, *Folklor/ Edebiyat*, Ankara, Başkent Matbaası.
- , (2010), “Tasarım Açısından Geleneksel Kadın Giyiminde Bel Aksesuarları ve Günümüz Moda Tasarımlarında Folklorik Öğeler”, 4T Konferansı, 13- 14 Mayıs 2010, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi 4T Tasarım Tarihi Topluluğu, Nesneyi Okumak Konferansı, İzmir.
- Tezcan, Hülya(1998-99), “Batılılaşma Döneminde Saray Kadınının Modası”, İstanbul, *P Dergisi*.

ÖZET

GELENEKSEL KADIN GIYİMİ KESİM TEKNİĞİNDE MODANIN ETKİSİ

Bu makalede Batılılaşma sürecinde geleneksel kadın giyiminde kullanılan kesim tekniğinin Batı modalarının etkisi ile uğradığı değişim ele alınmaktadır. Makalede geometrik kesimden, “kup”lu kesim tekniğine geçerken geliştirilen bazı uygulamaların hibrit bir sonuç doğurduğuna değinilerek, giysilerin biçim değiştirmesinde bir geçiş dönemi yaşandığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Geometrik kesim, biçim, yen, peş, kuplu kesim.

Abstract

THE EFFECTS OF FASHION IN THE CUTTING TECHNIQUE OF
TRADITIONAL WOMAN’S CLOTHING

This article will describe conventional and modern cutting techniques on woman wear. Conventional geometric cutting techniques and “coupe” cutting techniques will be compared.

Conventional geometric cutting techniques, suffered by the change in effect with the West fashions, will be discussed. As a result of this, change will be discussed that has led to a hybrid result of some applications developed. We will focus on the format change of garments that are experiencing a transition period.

Key words: Geometric cutting technique, form, wristband, gore, coupe.